

Baumgarten'ın Felsefesinde Estetik ve Mantık

Aesthetics and Logic in Baumgarten's Philosophy

Gamze Keskin¹

¹Dr., Kırklareli Üniversitesi, Felsefe Bölümü,
İstanbul, Türkiye

ORCID: G.K. 0000-0002-2801-4194

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Gamze Keskin,
Kırklareli Üniversitesi, Felsefe Bölümü,
İstanbul, Türkiye
E-posta/E-mail: keskin.gamze@gmail.com

Başvuru/Submitted: 10.08.2018

Revizyon Talebi/Revision Requested:
17.08.2018

Son Revizyon/Last Revision Received:
24.08.2018

Kabul/Accepted: 02.09.2018

Atıf/Citation:

Keskin, Gamze. "Baumgarten'in Felsefesinde Estetik ve Mantık." *Felsefe Arkivi* 49 (2018): 13-22.
<https://doi.org/10.26650/arc2018-591061>

ÖZET

Alexander Gottlieb Baumgarten, felsefe tarihinde modern felsefi estetiğin kurucusu olarak kabul edilmektedir. Baumgarten estetiği duyusal bilgi ve onun mükemmelliği ile ilişkilendirir ve güzel de duyusal bilginin mükemmelliği olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda rasyonalist geleneğin bir temsilcisi olarak Baumgarten, duyusal bilginin içgüdü ya da bilginin alt türü olarak kabul edilmesini problem edinir. Ona göre bilinen şeyler üst bilme yetileri tarafından mantık nesnesi olarak bilinirler; duyulan şeyler ise alt bilme yetileri tarafından duyusal bilimin ya da estetiğin nesnesi olarak bilinirler. Baumgarten'in bakış açısı bilme yetileri ve bilme tarzları bakımından bizi bir düalite ile yüzleştirir: mantık ve estetik. Bu çalışmada estetik ile mantığın Baumgarten'in felsefesinde nasıl konumlandırıldığı açık kılınmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Baumgarten, Mantık, Akılsal Bilgi, Güzel, Estetik, Duyusal Bilgi

ABSTRACT

Alexander Gottlieb Baumgarten is regarded as the founder of modern philosophical aesthetics in history of philosophy. Baumgarten associates aesthetics with sensible knowledge and its perfection where beauty appears as the perfection of sensible knowledge. In this context Baumgarten, as a representative of rationalist tradition, takes as a problem that sensible knowledge being accepted as intuition or lower knowledge. According to him, things are known through superior faculties as the object of logical knowledge, while sensible things are known through inferior faculties as the object of science of sensible or aesthetics. Baumgarten's point of view makes us face a duality in regard to cognitive faculties and ways of knowing: logic and aesthetics. In this work, the aim is to clarify how Baumgarten positions aesthetics and logic in his philosophy.

Keywords: Baumgarten, Logic, Rational Knowledge, Beautiful, Aesthetics, Sensible Knowledge

EXTENDED ABSTRACT

In this study, aesthetics' and logic's positioning in Alexander Baumgarten's philosophy, which is considered a milestone in modern philosophical aesthetics, will be explained. It in his work *Meditationes philosophicae de nonnullis ad poema pertinentibus* that Baumgarten first uses the concept of *aisthesis* in its original meaning in terms of sense and perception. Here, aesthetics is presented as a concept that is chosen to distinguish between two types of knowledge. These two types of knowledge that Baumgarten refers to are: *logical knowledge* and *sensational knowledge*. In this same work, Baumgarten has stated that with superior cognitive faculties one understands logic, while with inferior cognitive faculties one understands aesthetics.

It could be asserted that this determination by Baumgarten was an attempt to draw a new boundary at a time when the intellectual impact of Leibniz and Wolff's tradition on Germany was being felt deeply. According to Leibniz and Wolff, sensible knowledge is identified as blurry and misleading. Baumgarten's statement places more importance on sensible knowledge. For Baumgarten sensible knowledge should also be a branch of science - like logic. This argument clearly explains why Baumgarten is considered 'the father of aesthetics' in the history of philosophy.

Baumgarten –in contrast to Leibniz and Wolff– states that sensations presented as low, dark, blurry and misleading can also have their own perfection. Considering that sensible knowledge should be addressed as systematic knowledge - just like logical knowledge - he puts aesthetics into the service of philosophy as the science of sensible knowledge. Furthermore, he states that sensible knowledge –which he described as the material of the soul's dark side- can be perfect by itself and he defines this condition as 'beautiful'.

Baumgarten's intention is to make room for aesthetics in history of philosophy with epistemological concern. According to Baumgarten, inexplicit, confusing or dark representations and similar elements in the soul are sensible representations. Thus the faculty of knowledge - that is uncertain and based on sensations - is called the inferior faculty of knowledge and this faculty is presented in the soul.

In Baumgarten's work *Metaphysica*, inferior cognitive faculties are called *analogon rationis*. According to him, inferior cognitive faculties can be classified as below:

1. The inferior faculty - for knowing the correspondences of things
2. The inferior faculty - for knowing the differences of things
3. Sensitive memory
4. The faculty of invention
5. The faculty of judging
6. The expectation of similar cases
7. The sensitive faculty of characterization

For Baumgarten, inferior cognitive faculties work in a similar way to superior cognitive faculties. In other words aesthetics/inferior cognitive faculties such as the science of blurry, uncertain and dark perceptions and sensible knowledge, aim to work in an analogous way to the logic/superior cognitive faculties which make up the science of certain and clear truth. Inferior cognitive faculties cannot categorize or distinguish representations from each other like understanding or reason. They (analogon rationis) can only correlate between those representations analogous to reason. While reason correlates with concepts, analogon rationis correlates with *aisthesis*. These analogies between aesthetics and logic; and reason and analogon rationis provide this result: aesthetics as the sensible representation of logical perfection.

Even though Baumgarten's aesthetics have appeared with epistemological determinations and intentions, it was possible to evolve the 'aesthetics – beautiful conception' through 'the sensible perfection as beautiful'. The most unique part of his comprehension is his statement that sensible knowledge can have its own perfection even though he might be identified as a member of the rationalist tradition. After him, many have walked through the door that he has opened and have adopted his way of thinking.

The concept of 'beautiful' is defined in *Metaphysica* as the perfection (§662) of the phenomenon and the pleasure from the perception of perfection. In *Aesthetica*, it is referred to as the science (§14) of sensible knowledge. Between the definitions given in each work, the only difference stems from Baumgarten's point of view. While in *Metaphysica* his interest is theoretical and related to understanding what we know about sensations, in *Aesthetica* his interest is practical and concerns how we can make sensations perfect. However, Baumgarten has never wished to separate these two views on beautiful. His general approach is the independence of the structures of perfection: the perception of perfection in the object enables the perfection of sensible comprehension, and the highest appearance and expression of this is the pleasure felt by the subject.

In summary, Baumgarten's philosophy is based on establishing the philosophical aesthetics as the science of sensible knowledge. In his works *Meditationes philosophicae de nonnullis ad poema pertinentibus*, *Metaphysica*, and *Aesthetica*, his consistency to fulfill this aim can be clearly observed. However, there is one aspect which should not be overlooked: even though his approach towards creating an independent area within philosophy might be called revolutionary, this independent area still depends on logic to keep its existence.

Giriş

Modern felsefi estetiğin kurucusu olarak kabul edilen Alexander Baumgarten, estetiği felsefenin bir alt disiplini olarak konumlandırırken, bunu estetikle mantığı kıyaslama üzerinden gerçekleştirdi. O, modern felsefi estetik tarihinde estetik kavramını ilk kez kullanan ve içini bağımsız bir teori ile dolduran kişidir.

Baumgarten'ın estetik konusunda attığı adım ve rasyonalist geleneğin içerisinde duyuşal bilgiye özel alan sağlama çabası onun felsefe ve edebiyat çevreleri üzerinde etkisinin doğrudan olması için yeterli olmamıştır. Söz konusu duruma gerekçe olarak Baumgarten'ın eserlerini Latince kaleme almış olması gösterilmektedir. Baumgarten'ın felsefe üzerindeki etkisi dolaylı olarak yani öğrencisi Georg Friedrich Meier tarafından yazılan –Baumgarten'ın derslerini sıkı sıkıya takip ettiği için çoğunlukla onun derslerine dayanan- *Tüm Güzel Sanatların Temelleri*¹ adlı eserle belirlenmiştir.

Estetik terimini, αἴσθησις² kavramının kökenine bağlı kalınarak terimin duyuşal bilgi ile ilişkilendirilmesi bağlamında, ilk kez 1735 yılında bağımsız bir disiplinin adı olarak Baumgarten'ın *Şiirin Gereklilikleri Üzerine Felsefi Meditasyonlar*³ başlıklı doktora tezi çalışmasında görmekteyiz. Burada estetik, mantıksal bilgi ile duyuşal bilginin ayrımını belirtmek için kullanılır. Baumgarten aynı çalışmada, Yunan filozoflarına ve Kilise Babalarına gönderme yaparak onların algılanan ile bilinen arasında daima dikkatli bir şekilde ayırım yaptıklarına dikkat çekmiştir. Ayrıca üst bilme yetileri ile mantığı, alt bilme yetileri ile de duyuşallığı yani estetiği anladığını bildirmiştir. (§116)⁴ Bu eserde henüz estetiğin duyuşal bilginin bilimi olarak sistemli bir şekilde nasıl kurgulandığını göremiyoruz. Daha ziyade bilme yetileri ile ilişkisi bağlamında, duyuşal bilginin bilimi olması bakımından ayrı olarak ele alınması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın yoğunluğu şiir üzerinden sürdürülür.

Baumgarten, doktora eğitiminden sonra Halle Üniversitesi'nde doğal teoloji, mantık, metafizik, felsefi etik ve felsefe tarihi üzerine dersler verir. Kralın emri ile Frankfurt Üniversitesi'ne geçer ve ömrünün kalanını burada geçirir. Estetik üzerine dersleri vermeye başladığında bir yandan da felsefede estetiğe yeni bir alan sağlamak amacıyla eserlerinin zeminini oluşturmaya devam eder. 1750 ve 1757'de yayınlanacak iki ciltlik *Aesthetica*'nın temelleri bu dönemde atılır. Bu dersler, öğrencisi Meier'in de daha sonraları yazacağı eserlere kaynaklık edecektir. Ayrıca *Metafizik*

1 *Anfangsgründe aller schönen Wissenschaften (3 Vol 1748-50)*. Immanuel Kant'ın bu eseri okumadan önce *Aesthetica*'dan bihaber olduğu düşünülmektedir. *Die Entwicklung des Begriffs des schönen bei Kant* adlı çalışmadan aktaran Mary J. Gregor, "Baumgarten's 'Aesthetica'", *The Review of Metaphysics*, Vol 37, No:2, (1983): 358. Ayrıca bkz.: *Immanuel Kant's Announcement of the Program of his Lectures for the Winter Semester 1765-66*dan alıntılan Paul Guyer & Eric Matthews: Immanuel Kant, *Critique of the Power of Judgment*, çev. ve ed. Paul Guyer ve Eric Matthews, (Cambridge: Cambridge University Press, 2001), xvi.

2 F. E. Peters, *Greek Philosophical Terms*, (New York: New York University Press), 1967, 8.

3 *Meditationes philosophicae de nonnullis ad poema pertinentibus*

4 Alexander Gottlieb Baumgarten, *Reflections on Poetry*, çev. Karl Archenbrenner ve William B. Holther, (Berkeley ve Los Angeles: University of California Press, 1954), 78.

dışında *Baron Christian Wolff'e Göre Mantık Üzerine Tartışmalar*⁵ (1761) adlı eseri gibi mantık üzerine vermiş olduğu derslerin kısaltılmış hali de ölümünden sonra Kant'ın kütüphanesinde bulunmuştur. Hatta etik ve pratik felsefe üzerine vermiş olduğu derslerin devamında yayınlanan *Felsefi Etik*⁶ (1740) ve *İlk Pratik Felsefe Üzerine Tanıtıcı Mektuplar*⁷ (1760) adlı eserlerinin de Kant tarafından kullanıldığı bilinmektedir.

Leibniz-Wolff Mirası ile Mantık – Estetik Dualitesi

Baumgarten'ın felsefesinde estetik ile mantığın nasıl ilişkilendirildiğini görmek için öncelikle O'nun nasıl bir felsefi geleneğin içinden geldiğine ve bu ekolün ön plana çıkan görüşlerine eğilmek, Baumgarten'ın felsefesini anlamamıza da ayrıca yardımcı olacaktır. Leibniz ve Wolff ekolünün akılcı duruşunun ve sistematik kavram örüntüsünün içerisinde duyu bilgisinin bulanık, yanıltıcı ve hakikatten uzak olarak tanımlandığını düşünürsek, Baumgarten'ın duyuşal bilginin de bir bilim olması gerektiğini söylemesi onun felsefe tarihi içerisinde neden 'estetik'in babası' olarak adlandırıldığı yeterince açıklar.

Leibniz'in felsefesine göre algı kendiliğinden alınır; burada bir farkındalığa sahip değildir. Hatta ona göre algı, bilişsel bir kavram bile değildir. Algıları, ancak çok açık ve seçik olarak geniş bir şekilde bize sunulduğu zaman fark edebiliriz. (§14 -§28)⁸ Wolff'a göre algı, bir kusur, ruhun karanlık bir kısmı olarak tanımlanır.⁹ Algının bu tarzda ötekileştirilmesiyle Baumgarten'ın görüşleri uyumsuz. Hatta algıyla ilgili bu 'karanlık' betimlemesini, ona yeni bir içerik vererek dönüştürür. Ancak bu dönüştürme bir yıkım olarak görülmemelidir. Bu dönüştürme, ruhun karanlık olarak adlandırılan kısmını bir yenileştirme ya da iyileştirme gayreti olarak tanımlanmalıdır. Bilme sürecine algının dahil edilmesi Baumgarten tarafından ruhun temelini kurulması olarak görülür. Baumgarten, *Metafizik*'te şöyle der:

“Ruhta belli belirsiz algılar vardır. Bu algıların toplamı ruhun temeli olarak adlandırılır.” (§511)¹⁰

Baumgarten, *Metafizik*'te Empirik Psikoloji adlı bölümde aşağı bilme yetilerinin de ruhta bulunduğunu bildirir. Ona göre açık olmayan, yani muğlak ya da karanlık olan tasarımlar ve ruhumdaki buna benzer şeyler duyuşal tasarımlardır. Bir şey tasavvur ederken bu tasavvuru diğerlerinden ayırt eden, ayırt edemeyene oranla daha derine gider. Bu yüzden de bilginin açıklığı giderek daha somut biçimde kendini gösterirken, bulanıklığı da yavaş yavaş kaybolmaya başlar. Bu yüzden belirsiz ve duylara dayalı bilme yetisine, AŞAĞI BİLME YETİSİ denir ki bu benim ruhumda bulunur (§520).¹¹

5 *Acroasis logica in Christianum L. B. de Wolff*

6 *Ethica philosophica*

7 *Initia philosophiae practicae primae acroamaticae*

8 G. W. Leibniz, *Monadoloji*, çev. Devrim Çetinkasap, (İstanbul: Pinhan, 2011), 17-27.

9 Gregor, “Baumgarten's Aesthetica”, 367.

10 Alexander Gottlieb Baumgarten, *Metaphysics*, çev. Courtney D. Fugate ve John Hymers, (Londra: Bloomsbury, 2014), 199.

11 *A.e.*, 205-206.

Baumgarten, duyulur olana ve algının kendisine ait bir bilimi olması bakımından öne sürdüğü estetiğe karşı gelebilecek eleştirilere elbette ki hazırdı. *Aesthetica*'dan önce daha *Meditasyonlar*'da bizim bilgimizi geliştiren alanın üst bilme yetileri olduğunu bildirmişti. Ama *Aesthetica*'da sorunu seçik bilgilerimizden ziyade bilgilerimizin yeni bilimi olarak yeniden tanımlayacaktı. Bu sebeple *Aesthetica*'nın büyük bir kısmı bu yeni bilime karşı rasyonalizmden gelebilecek olası eleştirilere cevap olabilecek nitelikte argümanlarla doludur:

“Duyu izlenimleri, muhayyilenin ürünleri, masallar, heyecan bozuklukları ve benzerlerinin filozoflara yakışır konular olmadığı yolundaki itirazlar getirilebilir [...] Bunları şöyle cevaplarım: Filozoflar da diğer insanlar gibi insandırlar (§6). Yine de bulanıklığın yanlışın anası olduğunu söyleyerek karşı çıkacaklardır. Cevabım bulanıklığın hakikatin ortaya çıkartılmasının sine qua non [olmazsa olmaz] şartı olduğudur. (§7)”¹²

Baumgarten estetiğin gerekliliğini gerekçelendirmek için argümanlarını sunarken dikkati çeken bir diğer husus bulanık bilginin hakikatin ortaya çıkarılması için elzem olmasıdır. *Aesthetica*'nın ilk satırlarından itibaren Leibniz-Wolff ekolünden gelebilecek eleştirilere karşı cevaplar verilirken, bir yandan da Baumgarten'in duyuşal bilgiye özerk bir alan sağlama çabası kendini açık eder. Bu çaba bir kavram ile sistemleştirilir. Bu kavram: **analogon rationis**'tir. Estetik-mantıksal hakikat kavramı da bir bakışta sanılabileceği gibi, estetik ve mantığın bir karışımına değil bu iradeye gönderme yapar; hele ki estetiğin mantığa indirgenmesi ile hiç ilgisi yoktur.¹³ Kısacası mantığın küçük kız kardeşi uygun bir şekilde hatta küçük kız kardeşten tam da bekleneceği üzere hizmetlerini büyük ablasına/ abisine sunacaktır; ama unutulmamalıdır ki bu küçük kız kardeş de bir bireydir, köle değil.¹⁴

Baumgarten'in üst bilme yetilerinin yani akıl ile anlama yetisinin karşısına yerleştirdiği alt bilme yetileri yani analogon rationis *Metafizik*¹⁵ adlı çalışmada şu aşağı yetileri içerir:

1. Şeyler arasındaki aynılıkları tanıyan aşağı yeti
2. Şeyler arasındaki farklılıkları tanıyan aşağı yeti
3. Duyusal hafıza
4. Şiir yetisi
5. Yargılama yetisi
6. Benzer durumlar beklentisi
7. Duyusal tanımlama yetisi” (§640)¹⁶

12 Alexander Gottlieb Baumgarten, *Ästhetik Band 1*, Übersetzt: Dagmar Mirbach, (Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2007) den aktaran Luc Ferry, *Homo Esteticus – Demokrasi Çağında Beğeninin İcadı*, çev: Devrim Çetinkasap, (İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2012), 96.

13 *A.e.*, 97.

14 Gregor, “Baumgarten's Aesthetics”, 366.

15 Baumgarten duyuşal bilgi ve estetiğin alanına girebilecek konuları *Metafizik*'in Empirik Psikoloji adlı bölümde ele alır. Burada dünyada varoluşunu sürdüren ve bir fiziksel bedene bağlı olan ruh üzerinden konu detaylıca incelenir. Baumgarten, *Metaphysics*, 198-261. Bu bağlamda Baumgarten'in, Wolff'ün estetik haz ve güzellik gibi konuları işlediği *Psychologia empirica* adlı çalışmasından etkilendiği açıktır.

16 Baumgarten, *Metaphysics*, 232-233.

Nasıl ki mantık, akıl yolu ile kavramların ve kavramsal hakikatin bağlantısını bize sunuyorsa işte analogon rationis de yani ‘akıl benzeri’ olarak Türkçeleştirebileceğimiz bu alt yeti ve onu oluşturan ve az önce adını andığımız tüm aşağı yetiler de duyulur dünyadaki şeyleri öğrenmek açısından bir birlik içindedirler. Akla benzer şekilde bu yetiler de kendi aralarında temsilleri bağlayarak nesnellüğün üretilmesi için çalışırlar.¹⁷ Alt bilme yetileri, anlama yetisi gibi tasarımları birbirinden ayırıp çözümleyip, kavramlar altına yerleştirip, sınıflandırma yapmazlar; yalnızca aklın yaptığına benzer şekilde tasarımlar arasında bağ kurarlar. Ratio yani akıl kavramsal ya da düşünülür olana ilişkin bağıntılar yaparken, analogon rationis yani akıl benzeri de duyulur olana ilişkin bağıntılar yapar.

Bu benzerlik, analogon rationis’in de estetik-hakikat ölçüsü olarak mantığın ilkelerini kullanıyor olması ile daha da belirginleşir. Bu ölçütler arasında çelişmezlik, akla uygunluk ve birlik gösterilebilir. Yani, estetik-hakikat güzel düşüncelerin nesnelere imkânını varsayar ve bu nesnelere çelişen özellikler bulunmaz. Güzel düşünmenin nesnelere akıl benzeri tarafından duyusal olarak alınarak bağıntılandırılmış olmasıdır. Son olarak birlik ilkesi ilk iki ilkedен çıkar. Güzel düşüncenin nesnelere bir birliğe sahip olmasıdır. Fenomen düzeyinde konumlandığı ölçüde estetik-hakikat niteliği taşıyan bir birlik, içsel belirlenimlerin ve bu yolla da eylemin birliği olacaktır. Güzel düşünmenin nesnesi bir eylemse, başka deyişle dışsal belirlenimlerin ve ilişkilerin, koşulların birliği ise bu yolla mekan ve zamanın birliği olacaktır.¹⁸ Estetik ile mantık arasındaki ve akıl ile akıl benzeri arasındaki bu paralellikler bize şu sonucu da verecektir: mantıksal mükemmelliğin duyulur temsili olarak estetik.

Baumgarten estetiği, duyulur bilginin mükemmeliyetinin sınırlarını, işlevini ya da kurallarını açıklamaktan ziyade doğası ve gerekliliği üzerinden ele almıştır. Bu gereklilik duyusal dünyadaki kompleks yapıları bütünlüklü bir şekilde kavramaya yarayan aşağı yetilerin, rasyonel bilgiyi mantığın işleyiş tarzından farklı bir şekilde tamamlamaları ile doğrulanmış olur. Anonim olarak yayınlanan ders notlarında Baumgarten’in bir öğrencisi, Baumgarten’in bu düşüncüyü aklı geliştirmek için ortaya koyduğunu bildirmiştir. Bir başka deyişle estetik mantığa yardım etmelidir.¹⁹

Baumgarten’in Çift Yönlü Estetiği: Duyusal Bilginin Mükemmelliği ve Güzelin Sanattaki Konumu

Buraya kadar bahsedilen estetik, aslında mantıksal olanın karşısında epistemolojik belirlemelerle ortaya konmuş bir estetiğin izleriydi. Ancak Baumgarten’in estetiğinin iki ucu olduğu görülmektedir. Mantık karşısında kendisine toprak kazanan estetik, *Aesthetica*’nın ilk cümlesinde şu ifade ile konumlanır:

17 Ferry, *Homo Esteticus*, 97.

18 A.e., 94.

19 Kai Hammermeister, *The German Aesthetic Tradition*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), 7.

“Estetik (liberal sanatların teorisi²⁰, aşağı bilimin doktrini, güzel düşünce sanatı, akılla analog olanın sanatı) duyulur bilginin bilimidir.” (§1)²¹

Buraya kadar Baumgarten'ın aslında rasyonalist geleneğin etkisiyle, Leibniz-Wolff ekolünün içinde çok radikal olarak hareket etmediği düşünülebilir. Onu, kendisinden önce gelen gelenekten ayıran ya da özelleştiren duyuşsal bilgiye de bir alan açması ya da estetiği duyuşsal bilgiye ait bir bilim olarak belirlemesi değildir. Duyuşsal bilginin de kendi mükemmelliğine sahip olabileceğini bildirmesidir. O'na göre duyuşsal bilginin mükemmelliği estetiğin amacıdır, bu mükemmellik de güzeldir. (§14)²² Makreel, güzellik kavramının Wolff tarafından mükemmelliğin makul ve zevkli bir görünümü olarak zaten tanımlanmış olduğunu bildirirken sözlerine şöyle devam eder:

“Wolff'un bakış açısından aynı rasyonel mükemmellik, kavramsal olarak olduğu kadar duyuşsal olarak da takdir edilebilir. Ancak Baumgarten'ın durduğu nokta farklıdır, yani, kavramsal bilgidен daha düşük bir bilgi formu olmasına rağmen duyuşsal bilginin yine de kendi mükemmeliyetine sahip olduğunu bildirir.”²³

Baumgarten duyuşsal olan ile rasyonel olan arasındaki ayırırda, rasyonel geleneğin içerisinde duyuşsal bilginin de kendine has mükemmelliğinin olabileceğini iddia ederek burada bir sınır ihlali gerçekleştirmiştir.²⁴ Peki Baumgarten bu sınır ihlalinin yani duyuşsal bilginin mükemmelliğinin bize ‘güzel’i verdiğini nasıl temellendirmiştir?

Baumgarten her tür kavrayışın mükemmelliğinin kategorilerini *Aesthetica*'nın başlarında verir. Bolluk, büyüklük, hakikat, açıklık, kesinlik ve zindelik. Bu sebeple güzellik bu mükemmelliklerin estetik versiyonları olarak içerilir.²⁵ Daha önce de belirtildiği üzere, analogon rationis, mantığın yetisi olan akla benzerdir. Bu söz konusu benzerlik estetiğin ilkeleri için de geçerlidir. Baumgarten *Metafizik*'te mükemmelliğin algısının estetik haz içereceğini (§662) bildirir ki bu da pek çok şeyin bir birlik halinde uyumlu olması (§141) anlamına gelir.

‘Güzel’, *Metafizik*'te fenomenin mükemmelliği (§662) ve mükemmelliğin algısının haz vermesi olarak tanımlanırken, *Aesthetica*'da duyuşsal bilginin bilimi (§14) olarak zikredilir. Bu söylem değişikliği stratejik olmakla birlikte, pek çok yorumcu onun güzellik konusunda söylediklerinin tutarsız görüldüğünü belirtmiştir. *Metafizik*'teki güzellik tanımı, nesnenin bir özelliği iken, *Aesthetica*'daki tanım, nesnenin duyarlılıkta kavranacak şekilde öznenin bir özelliği haline getirir. Bu formülasyonlar arasındaki çelişki, Baumgarten'ın felsefi gelişiminde bir ara olup

20 Baumgarten'ın burada kastettiği aslında güzel sanatlardır. Estetiğin içerisinde güzel sanatlara da yer açmasının nedeni ise bu sanatların üretime geçebilmesi için kişinin olabildiğince yetenekli olup bu süreçte üst bilme yetilerinin katkı sağlaması gerekir. Baumgarten bu sanatlara örnek olarak filoloji, hermeneutik, retorik, şiir, tefsir, vaaz verme sanatı ve müziği gösterir. Bkz. Friedrich Beiser, *Diotima's Children*, (Oxford: Oxford University Press, 2009), 120.

21 Baumgarten, *Aesthetica*, §1'den aktaran Ferry, *Homo Esteticus*, 95.

22 Baumgarten, *Aesthetica*, §14.

23 Rudolf A. Makreel, ‘The Confluence of Aesthetics and Hermeneutics in Baumgarten, Meier, and Kant’, *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol 54, No:1, (1996): 66.

24 Ahmet Emre Dağtaşoğlu, ‘Kant’a Giden Yolda Leibniz, Wolff ve Baumgarten’, *Toplum Bilimleri Dergisi*, Cilt:6, Sayı:11, (2012): 142.

25 Paul Guyer, *History of Modern Aesthetics Vol I*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2014), 329-330.

olmadığı konusunda ortaya çıkan spekülasyonları bir yana bırakırsak, estetiğinin bütünlüğü ya da tutarlılığı hakkında soru işaretlerine neden olmuştur. Ancak hiç de tutarsızlık olmadığı, tanımların birbirlerini güçlendirici olduğunu görmek önemlidir. İki eserde de verilen tanımlamalar arasındaki fark sadece Baumgarten'ın bakış açısından kaynaklanmaktadır. *Metafizik*'te ilgi alanı teorik iken, duyular ile ne bildiğimizi anlamakla ilgilenirken; *Aesthetica*'da ilgisi pratiktir ve duyuları nasıl mükemmel hale getirebileceğimizle ilgilidir. Ancak Baumgarten güzelliğe dair bu iki bakış açısını hiçbir zaman ayırmak istememiştir. Genel kanısı, mükemmelliğinin yapılarının bağımsız olmasıdır: mükemmeliyetin nesnedeki algısı duyusal kavrayışın mükemmelleşmesine olanak sağlar, ki bunun en yüksek tezahürü ve ifadesi algılayanın aldığı hazdır. Bunun altında yatan düşünce ise uyumlu yapıya sahip bir nesneyi algıladığımız zaman bunun duyuların harekete geçmelerini sağlaması, onların ayırt edici özelliklerinin hareketlerinde görevlerini iyi bir şekilde yerine getirmelerini sağlaması gibi gözükmektedir. Uyumu tekrarlı olarak algılamak, onları daha keskin, canlı ve duyarlı hale getirir; duyuların görevlerini iyi bir şekilde yerine getirmeleri de hazzı ortaya çıkarır.²⁶

Sonuç

Baumgarten'ın bakış açısından estetik, sanat olduğu kadar bilimdir de. Onun felsefenin içine estetik diye yeni bir kapı açarken çağdaşlarına göre durduğu pozisyon teorik bilginin içinin açılıp bileşenlerinin yeniden belirlenmesi olarak örneklendirilebilir. İnsanın içinde 'doğal mantık' olarak adlandırabileceğimiz akılsal yetiler ne olurlarsa olsunlar insan doğasında teorik bilgiyi geliştirirler.

Burada hatırlatmak istediğim bir husus daha var. Baumgarten'ın felsefesine Kant gözlükleri ile bakarsak onun duyusal bilginin bilimi ile ne anlatmak istediğini kavrayamayız. Zira Kant *Yargı Gücünün Eleştirisi*'nde estetik ve bilişsel yargı arasında çok keskin bir ayırım yapıp, ikisini tamamen birbirinden ayırmıştı. Baumgarten'a bu perspektiften bakmak, onun rasyonalist geleneğin içerisinde duyusal bilginin de mükemmel olabileceğini kanıtlama çabasını anlamaktan ziyade, kendi felsefesi üzerinden şekillenmiş bir öğretiyi temel alarak onu sırtından bıçaklamak olacaktır.

Sonuç olarak estetik mantıktan iki temel açıdan ayrılır. İlk, malzemesi farklıdır. Mantık kavramsal bilgiyi konu edinirken, estetik duyusal bilgiyi alır. İkinci olarak, sistemsal açıdan farklıdırlar. Mantık çeşitliliğini yeter sebep ilkesi tarafından kavramlar aracılığı ile düzenler. Estetik ise çeşitliliğini duyulur temsillerin birinden diğerine bir birlik kavram bulunmaksızın hissedilmesi aracılığı ile düzenler. Bu birlik ana fikri oluşturur. Alt bilgi olarak estetik kavramsal bilginin karşısında aşağılanmaz ve özerktir. Bu belirleme, Baumgarten'ın estetiğe katkısıdır. Çağdaşları ve kendisinden sonra gelecek pek çok düşünürde de bu bağlamda ilham vermiştir.²⁷

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almamıştır.

26 Beiser, *Diotima's Children*, 146.

27 Wessell, Leonard P. Jr, 'Alexander Baumgarten's Contribution to the Development of Aesthetics' *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol:30, No3, (1972): 341.

Kaynakça

- Baumgarten, Alexander G. *Metaphysics*. çev. ve ed. Courtney D. Fugane ve John Hymers. London: Bloomsbury, 2014.
- Baumgarten, Alexander G. *Ästhetic Band*. çev. Dagmar Mirbach, Hamburg: Felix Meiner Verlag, 2007.
- Baumgarten, Alexander G. *Reflections on Poetry*. Çev. Karl Aschenbrenner ve William B. Holther. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1954.
- Beiser, Friedrich C. *Diotima's Children*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Dağtaşoğlu, Ahmet Emre. 'Kant'a Giden Yolda Leibniz, Wolff ve Baumgarten'. *Toplum Bilimleri Dergisi*, Cilt:6, Sayı:11, (2012).
- Ferry, Luc. *Homo Esteticus/Demokrasi Çağında Beğenin'in İcadı*. çev. Devrim Çetinkasap, İstanbul: Pinhan, 2014.
- Gregor, Mary T. 'Baumgarten's Aesthetica'. *The Review of Metaphysics*, Vol:37, No:2, (1983).
- Guyer, Paul. *History of Modern Aesthetics Vol I*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
- Hammermeister, Kai. *The German Aesthetic Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
- Kant, Immanuel. *Critique of the Power of Judgment*. çev. ve ed. Paul Guyer & Eric Matthews, Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
- Leibniz, G. W. *Monadoloji*. çev. Devrim Çetinkasap, İstanbul: Pinhan, 2011.
- Makreel, Rudolf A. 'The Confluence of Aesthetics and Hermeneutics in Baumgarten, Meier, and Kant'. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol:54, No:1, (1996).
- F. E. Peters. *Greek Philosophical Terms*. New York: New York University Press, 1967.
- Wessell, Leonard P. Jr. 'Alexander Baumgarten's Contribution to the Development of Aesthetics'. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, Vol:30, No3, (1972).